

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Enzo Traverso, *Δια πυρός και σιδήρου. Περί του ευρωπαϊκού εμφυλίου πολέμου, 1914-1945*, μτφρ. Γ. Ευαγγέλου, επιμ. Ν. Κούρκουλος, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2013.
- 2 Ο γνωστός γερμανός ιστορικός Ερνστ Νόλτε είναι μάλλον ο πρώτος που το έκανε πιο συστηματικά, αν και ο δικός του σκοπός είχε πιο σαφή ιδεολογικά κίνητρα.

ΑΣΠΑΣΙΑ (ΣΙΣΣΥ) ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΠΡΟ(Σ)ΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΗΧΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Για το βιβλίο: Ελένη Καλλιμοπούλου / Αλεξάνδρα Μπαλάντινα (επιμ.), *Εισαγωγή στην εθνομουσικολογία*, Ασίνη, Αθήνα 2014, 392 σ.

Ο τόμος *Εισαγωγή στην εθνομουσικολογία* διεκδικεί τη θέση του ως ένα ιδιαίτερο μεταίχμιο. Αν και τα κείμενα που περιέχονται σταχυολογήθηκαν και μεταφράστηκαν με σκοπό την παρουσίαση στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, για πρώτη φορά με τρόπο συστηματικό και περιεκτικό, της ιστορικής πορείας της εθνομουσικολογίας και των θεωρητικών και μεθοδολογικών ζητημάτων που την απασχολούν, η έκδοσή του έρχεται ταυτόχρονα να επιτρέψει μια αναστοχαστική ματιά πάνω στο μελαγχολικό, μέχρι πρόσφατα, σώμα των εκδόσεων εθνομουσικολογίας και ανθρωπολογίας της μουσικής στη χώρα μας. Συνιστά αυτός ο τόμος, θα έλεγε κανείς, ένα ορόσημο, καθώς επιτρέπει την κατανόηση της θέσης που καταλαμβάνουν στη γενεαλογία της επιστημονικής αυτής πειθαρχίας οι ήδη μεταφρασμένες εκδοτικές συμβολές.¹

Φωτίζοντας τη διαδρομή, και κυρίως τα σημεία μετάβασης, μιας κατεξοχήν διεπιστημονικής πειθαρχίας –στη μορφή που αυτή εξέλαβε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο–, ο τόμος συνιστά μια άρτια επιμελημένη έκδοση που συγκεντρώνει και πλαισιώνει με τρόπο ευσύνοπτο και κατατοπιστικό τρεις ενότητες άρθρων. Αυτές διερευνούν στη διεσταλμένη ή εθνογραφική εκδοχή τους τα θεμελιώδη ερωτήματα που θέτει η εθνομουσικολογία για τον κόσμο, τους μουσικούς δημιουργούς και τη μουσική δημιουργία.

Η Ασπασία (Σίσσυ) Θεοδοσίου διδάσκει κοινωνική ανθρωπολογία στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του ΤΕΙ Ηπείρου. Διδάσκει επίσης στη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του ΕΑΠ και συνεργάζεται ερευνητικά με το Πανεπιστήμιο του Manchester. (theodosiou@teiep.gr, aspasia.theodosiou@manchester.ac.uk)

Αρυόμενη τη σημασία της από τη διαπολιτισμική εθνογραφική εμπειρία, τα ζητήματα που θέτει η εθνομουσικολογία ως πρακτική και ως πεδίο λόγου δεν απασχολούν μόνο τους ειδικούς, αλλά αποδεικνύονται καίρια για μουσικούς και μουσικόφιλους. Θεματικές γενικές, όπως η οικουμενικότητα της μουσικής, η ιστορία των μουσικών επαφών ανάμεσα στη Δύση και τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά και ειδικότερες όπως η θέση της συναισθηματικότητας και η σχέση της με τη μουσική αισθητική και την πολιτισμική διαφορά, οι έξω-μουσικοί παράγοντες που καθορίζουν το μουσικό βίωμα, η σχέση «αμοιβαίας εναρμόνισης» ανάμεσα στο κοινό και τους ακροατές, η μουσική ως σύμβολο μιας απεχθούς πολιτικής ή ως ύψιστη, καλλιτεχνική εμπειρία, η ιδιαίτερη σημασία της σωματικής εμπειρίας και γνώσης, η αντίληψη της χρονικότητας κατά της διάρκειας μιας μουσικής παράστασης, η μουσική ως προϊόν καθώς και άλλα, καθιστούν την εθνομουσικολογία δυναμικό πεδίο άρθρωσης επίκαιρων προβληματισμών και στοχασμών που απασχολούν μια πληθώρα αναγνωστών.

Τα κείμενα

Το βιβλίο συγκεντρώνει μερικά από τα πλέον σημαντικά κείμενα αναφοράς στο πεδίο της αγγλοσαξωνικής και αμερικανικής εθνομουσικολογίας που εκτείνονται χρονικά από το 1977 έως το 2009. Στην πρώτη ενότητα άρθρων με τίτλο «Ταυτότητα της εθνομουσικολογίας» παρουσιάζονται κείμενα που εστιάζουν στην ιστορική επισκόπηση των μεταβολών που συντελέστηκαν στον κλάδο, με άξονα θεμελιώδη ζητήματα ταυτότητάς του, όπως η σχέση του με την ανθρωπολογία και οι καταβολές του στη συγκριτική μουσικολογία. Τα ζητήματα αυτά αντηχούν συνάμα και τον διττό προσανατολισμό της εθνομουσικολογίας –ανθρωπιστικό και επιστημονικό– και εξηγούν τη βαθιά, καταστασιακή αμφιθυμία της. Ταυτόχρονα όμως θέτουν στο προσκήνιο τις ανεπάρκειες και προκλήσεις, επιστημολογικές και μεθοδολογικές, που αυτή έρχεται να αντιμετωπίσει, τη στιγμή ακριβώς της διεύρυνσης του αντικειμένου της, όταν από τα τέλη της δεκαετίας του '70 οι εθνομουσικολόγοι στρέφονται στη μελέτη οικείων πολιτισμών και σύγχρονων μουσικών φαινομένων. Ακολουθώντας πιστά τα βήματα που ακολούθησαν προηγουμένως οι ανθρωπολόγοι, οι εθνομουσικολόγοι απομακρύνονται από εντυπώσεις σε μακρινές και εξωτικές μουσικές παραδόσεις, τόπους γεωγραφικά απομονωμένους και μουσικές επιτελέσεις περιχαρακωμένες και «αυθεντικές»: θεωρώντας ως αντικείμενό τους «όλες οι μουσικές του ανθρώπου» έρχονται να προτείνουν, μεταξύ άλλων, την εννοιολόγηση της μουσικής ως «εκφραστικό πολιτισμό», σύμφωνα με τη διατύπωση της Reyes στο άρθρο της που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο.

Υιοθετώντας ένα νήμα αφήγησης που ρέει και δημιουργεί διάλογους με πολλά από τα άρθρα που προηγούνται αλλά και έπονται, η δεύτερη ενότητα παρουσιάζει άρθρα που εστιάζουν στην επιτόπια εθνομουσικολογική έρευνα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τους κανόνες επαγγελματικής δεοντολογίας που τη διέπουν, τη σημασία της μουσικής σημειογραφίας στην εθνομουσικολογική έρευνα, και τη μουσική επιτέλεση (τρόποι εννοιολόγησης και ανάλυσης αυτής). Συνιστώντας μια ενότητα με ιδιαίτερο εκπαιδευτικό περιεχόμενο, επιτρέπει (κυρίως μέσω της αναφοράς στην επιτόπια έρευνα) τη διερεύνηση της μετάβασης που υπέστη ο κλάδος από τις θετικιστικές επιστημονικές θεωρίες προς την ερμηνευτική κοινωνική θεωρία, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει την απόσταση που έχει διανυθεί από την υιοθέτηση του εθνογραφικού μεθοδολογικού παραδείγματος μέχρι τη σύγχρονη αναστοχαστική επιτελεστική εθνογραφία. Ιδιαίτερη είναι η συμβολή των άρθρων του Baily και του Widdess σχετικά με την εκ-

μάθηση μουσικών οργάνων ως τεχνική έρευνας στην εθνομουσικολογία, και τις συνέχειες μεταξύ ιστορικής και εθνογραφικής έρευνας με άξονα τη σημειογραφία αντίστοιχα. Το δεύτερο άρθρο αντλεί τη σημασία του από τη θεώρηση της μουσικής σημειογραφίας ως πηγής, που συνδέεται άρρηκτα με μια σειρά από καίρια ζητήματα, όπως η μεταγραφική του ήχου σε εικόνα, η μεταγραφική από ένα σύστημα σημειογραφίας σε ένα άλλο κλπ. Η πρόταση του Baily για μια «εκ των έσω κατανόηση της μουσικής» –όπως ονομάζει την κατανόηση της μουσικής με μουσικά μέσα (τονίζοντας μάλιστα ότι η εκμάθηση οργάνων εξασφαλίζει στους εθνομουσικολόγους δυνατότητες συμμετοχής που δεν έχουν οι ανθρωπολόγοι)– παρότι κινδυνεύει να κατασκευάσει τη μουσική συμμετοχή ως μια προνομιακή σφαίρα δράσης, που συνδέεται στενά με την εθνοκεντρική ιδεολογία η οποία προσλαμβάνει τη μουσική ως αυτόνομο πεδίο, παραμένει επίκαιρη.

Η εστίαση διαδοχικά σε δύο μοντέλα επιτέλεσης (ένα προγενέστερο από την Qureshi, και ένα μεταγενέστερο από τον Titon) έρχεται να πιστοποιήσει την μακρόσυρτη και σε καμία περίπτωση ευθύγραμμη μετακίνηση της επιτέλεσης (performance) από το περιθώριο στο επίκεντρο της εθνομουσικολογικής ανασκόλησης² – τάση που βρίσκεται σε απόλυτη σύμπλευση με τη γενικότερη ανάδειξη των εννοιών της επιτέλεσης και της επιτελεστικότητας (performativity) σε διεπιστημονικά αναλυτικά εργαλεία.

Η μετακίνηση αυτή αντανακλάται και στις επιλογές των εθνογραφικών άρθρων που περιλαμβάνονται στην τρίτη ενότητα με τίτλο «Μουσική εθνογραφία, βιωματική εμπειρία, επιτέλεση». Εδώ, επίσης, διαγιγνώσκει κανείς με ενάργεια και τα αποτυπώματα της «κρίσης αναπαράστασης», η οποία από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στο εξής έχει καταστήσει τη συμμετοχική μουσική επιτέλεση και τη βιωματική αναστοχαστική εθνογραφία αναπόσπαστα κομμάτια της εθνομουσικολογικής έρευνας. Σε αντίθεση, ωστόσο, με τις αναταράξεις που η εν λόγω κρίση προκάλεσε στην ανθρωπολογία και που εγγράφονται ως προβληματισμοί σχετικά με ζητήματα συγγραφής, ερμηνείας και αναπαράστασης –προβληματισμοί που συχνά πλέον κρίνονται αυτοαναφορικοί και ακυρωτικοί του πολιτικού προσήμου που είχαν στη γένεσή τους–, στην εθνομουσικολογία, η μεγαλύτερη συγγραφική παραγωγή –έχοντας σαφώς φαινομενολογικό προσανατολισμό– εστιάζει στην εθνογραφική εμπειρία και τα βιώματα του εθνογράφου (και λιγότερο σε ζητήματα ερμηνείας και αναπαράστασης). Κατ' αυτόν τον τρόπο, όμως, διατρέχει τον κίνδυνο να υποστασιοποιεί την ίδια την εμπειρία της επιτελεστικής εθνογραφίας ως πιο προνομιακό, «αυθεντικό» πεδίο γνώσης από άλλες μορφές εθνογραφικής έρευνας.

Σε κάθε περίπτωση, η παρουσίαση εθνογραφικών άρθρων για την εκμάθηση παραδοσιακών οργάνων στο Αφγανιστάν ως τεχνική έρευνας, τον ομαδικό αυτοσχεδιασμό των ιαπωνικών τυμπάνων τάικο στη Βόρεια Αμερική, τη μουσική των συναθροίσεων των Σουφί στην Ινδία και το Πακιστάν, τις τοπικές διαλεκτικές της βουλγάρικης παραδοσιακής μουσικής, την έννοια του τάρμπ (τέρψη που προκαλείται από την ακρόαση της μουσικής) στο Χαλέπι της Συρίας, πέρα από τη σημασία της εθνογραφίας αυτής καθεαυτής για την κατανόηση του μουσικού «άλλου», καταφέρει ένα σημαντικό πλήγμα στην εσωστρέφεια και τον εθνοκεντρισμό της εθνομουσικολογίας στην Ελλάδα, που συχνά περιορίζεται στα όρια του ελλαδικού χώρου και συχνά ταυτίζεται εσφαλμένα με τη μελέτη των τοπικών προφορικών παραδόσεων.

Για μια ανθρωπολόγο, μελετήτρια του χώρου, ο παρών τόμος είναι ιδιαίτερα ανανεωτικός και συνάμα προκλητικός. Ανανεωτικός, γιατί για πρώτη ίσως φορά παρουσιάζεται συστηματικά στα ελληνικά η εθνομουσικολογική επιστημονική πειθαρχία μέσα ακρι-

βώς στο πλαίσιο που την παρήγαγε (αποικιακός και μετα-αποικιακός κόσμος), αλλά και η αμφίσημη σχέση της με την ανθρωπολογία και τη μουσικολογία (αν και σε μικρότερο βαθμό) –θα περίμενα ωστόσο μια αναφορά στο πεδίο των σπουδών της δημοφιλούς μουσικής (popular music studies). Το γεγονός αυτό καθιστά αναμφίβολη την εκπαιδευτική-διδακτική συμβολή του τόμου, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό με δεδομένη πια την ύπαρξη της εθνομουσικολογίας και συναφών αντικειμένων (π.χ. ανθρωπολογίας της μουσικής) σε αρκετά προγράμματα σπουδών. Προφανής γίνεται, επίσης, και η δυνατότητα χρήσης του τόμου για διδακτικούς σκοπούς και σε αντικείμενα που σχετίζονται με προγράμματα σπουδών περιοχής, με έμφαση στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή.

Η εστίαση, εξάλλου, στο επιστημολογικό εγχείρημα της εθνομουσικολογίας στην κυρίαρχη σήμερα εκδοχή του αφήνει χώρο στις επιμελήτριες να συμπεριλάβουν και την ταυτόχρονη πλαισίωσή του (αν και περιορισμένη) από τις τοπικές ακαδημαϊκές πρακτικές και πεδία λόγου. Υπό αυτό το πρίσμα, η μετάφραση βασικών κειμένων, με τη δημιουργική και εύστοχη απόδοση όρων που τη χαρακτηρίζει, συμβάλλει κι αυτή στον επαναπροσδιορισμό των όρων του διάλογου στα ελληνικά επιστημονικά συγκείμενα.

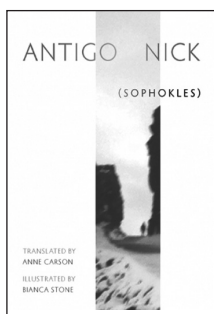
Ο τόμος είναι επίσης προκλητικός, γιατί αντανακλά μια σειρά από παράδοξα. Η επιδίωξη της παραγωγής θεωρίας προσαρμοσμένης στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εθνομουσικολογικού αντικειμένου και η θεώρηση της μουσικής ως του βασικού αντικειμένου μελέτης του κλάδου –θεώρηση η οποία ενισχύεται συχνά από εξωτερικές οπτικές και ανάγκες ακαδημαϊκής θεσμοθέτησης– αποκεντροθετούν και περιχαράκωνουν τον κλάδο. Ταυτόχρονα τα ίδια στοιχεία κινούνται προς την κατεύθυνση θεώρησης της μουσικής με τρόπο που να αποστερείται την ίδια της φύσης της ως εκφραστικού πολιτισμού. Την ίδια στιγμή η παρουσία του αγγλοσαξωνικού και αμερικανικού εθνομουσικολογικού παραδείγματος στις χώρες της περιφέρειας, όπως η Ελλάδα, παρότι πλουραλιστική και ανανεωτική, μπορεί υπό προϋποθέσεις να καταστεί μια συνθήκη απομόνωσης από την εντόπια παράδοση ακαδημαϊκού λόγου.

Η πρό(σ)κληση που αντιμετωπίζει, λοιπόν, μετά την παρούσα έκδοση η εθνομουσικολογία στον ελλαδικό χώρο είναι διττή: από τη μια, καλείται να βρει το δρόμο της όχι μέσα από τη διασαφήνιση των διαφορών της με άλλες επιστημονικές πειθαρχίες και κυρίως την ανθρωπολογία, αλλά μέσα από τον τονισμό των συναφειών της μαζί τους. Από την άλλη, καλείται να ανοικήσει ταυτόχρονα στον τοπικό ακαδημαϊκό λόγο και εμπειρία και να ενσωματώσει δημιουργικά και κριτικά την ποικιλία ιδεών και τάσεων που έχει να προσφέρει η διεθνής εθνομουσικολογική κοινότητα. Υπό αυτό το πρίσμα, ο τόμος μπορεί να αποτελέσει σημαντική συνεισφορά στην πορεία κατασκευής δημιουργικών συνεργειών διεπιστημονικής επικοινωνίας μεταξύ των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών στην Ελλάδα και μιας συνδυαστικής-κριτικής μελέτης των μουσικών φαινομένων.

Σε ένα δεύτερο αλλά σαφώς συναρτώμενο επίπεδο, ο τόμος έρχεται να προσθέσει ακόμη μια πρό(σ)κληση: την ανάδειξη της μελέτης της μουσικής εμπειρίας και επιτέλεσης σε πεδίο άρθρωσης καίριου και επίκαιρου πολιτικού στοχασμού –πεδίο που συχνά εγκιβωτίζεται στις αναζητήσεις πιο «σοβαρών» επιστημονικών πεδίων, όπως: πολιτική και οικονομική ανθρωπολογία, σπουδές του φύλου και της σεξουαλικότητας κ.ά. Η τρέχουσα ελληνική συγκυρία της κρίσης και της επισφάλειας αντηχεί μια σειρά από θορυβώδεις αλλαγές στην καθημερινότητά μας και προσφέρει εύφορο έδαφος για να ενωτιστούμε, γιατί όχι, τα (νέα) ηχοτοπία της.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Βλ. Μπρούνο Νετλ, *Η μουσική στους πρωτόγονους πολιτισμούς*, Κάλβος, Αθήνα 1979 [1956]· Τζων Μπλάκινγκ, *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*, Νεφέλη, Αθήνα 1981 [1973]· Κρίστοφερ Σμωλ, *Μουσική – Κοινωνία – Εκπαίδευση*, Νεφέλη, Αθήνα 1983· Ζακ Ατταλί, *Θόρυβοι. Δοκίμιο πολιτικής οικονομίας της μουσικής*, Ράππα, Αθήνα 1991· Παναγιώτης Πανόπουλος, *Από τη μουσική στον ήχο. Εθνογραφικές μελέτες των S. Feld – M. Roseman – A. Seeger*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005· Λύτσια Γκερ, *Το φανταστικό μουσείο των μουσικών έργων*, Εκκρεμές, Αθήνα 2005· Κρίστοφερ Σμωλ, *Μουσικοτροπώντας. Τα νοήματα της μουσικής πράξης και της ακρόασης*, Ιανός, Αθήνα 2010.
- 2 Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι στην εθνομουσικολογία ο όρος επιτέλεση (performance) συχνά αναφέρεται και στην παραστασιακή επιτέλεση.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΣΑΜΕΛΑ

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΝΟΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΩΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΤΡΑΓΙΚΟΥ ΣΕ ΜΙΑ ΜΗ ΗΡΩΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Για το βιβλίο:

Antigonick (Sophokles), αγγλική μτφρ. Anne Carson, εικονογράφηση Bianca Stone, New Directions, Ν. Υόρκη 2012, 180 σ.

«Ο χρόνος είναι πάντα περισσότερο μετρήσιμος, όταν μετριέται εν οδύνη, επειδή τότε η καρδιά συμπάσχει περισσότερο στο κάθε γύρισμα του χρόνου. Έτσι συλλαμβάνεται το απλό πέρασμα των ωρών, δίχως όμως ο νους να είναι σε θέση να συμπεράνει από το παρόν το μέλλον.»
Χαίλντερλιν, Σχόλια πάνω στην *Αντιγόνη*¹

«Έπεσε στη λίμνη της αγαπημένης του ερώτησης.»
Αν Κάρσον, *Αυτοβιογραφία του κόκκινου*²

«Ο Αριστοτέλης λέει ότι η μεταφορά αναγκάζει τον νου να συνειδητοποιεί τον εαυτό του τη στιγμή που διαπράττει το σφάλμα.»
Αν Κάρσον, *Δοκίμιο σχετικά με το τι σκέφτομαι περισσότερο*³

Η Αντιγόνη Σαμέλα είναι ιστορικός κοινωνιολόγος.
(antigonesam@gmail.com)

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η μεταφορά είναι ένα είδος αινίγματος που προσθέτει κάτι καινούργιο στη γνώση μας, αναδεικνύοντας αναπάντεχες μεν αλλά όχι εξεζητημένες ομοιότητες ανάμεσα στο αντικείμενο που προσπαθούμε να κατανοήσουμε και στον άλλο όρο σύγκρισής του. Η ικανότητα επινόησης εύστοχων μεταφορών, η ανακάλυψη ομοιοτήτων που να αποδίδουν με σαφήνεια τη φύση ενός πράγματος δεν είναι κάτι που διδάσκεται, επισημαίνει ο Σταγειρίτης φιλόσοφος, αλλά χαρακτηριστικό των ευφυών ανθρώπων.⁴

Αυτού του είδους την ευφυΐα, το χάρισμα εντόπισης του αινίγματος στο οποίο απαντάνε ετερόκλητα κείμενα της ίδιας ιστορικής περιόδου ή συγγραφείς διαφορετικών εποχών, επιδεικνύει σε όλο της το έργο, δοκιμακό, μεταφραστικό και ποιητικό, η Αν Κάρσον (Anne Carson). Στο βιβλίο της *Οικονομία αυτού που δεν χάνεται*, η канаδή κλασική φιλόλογος εγείρει εκ νέου το ενδιαφέρον μας για έναν μάλλον ξεχασμένο αρχαίο ποιητή, τον Σιμωνίδη από την Κέα, ανακαλύπτοντας τις εκλεκτικές συγγένειες που τον συνδέουν με τον Πάουλ Τσέλαν (Paul Celan), τον ρουμανοεβραίο ποιητή που κατάφερε να εκμαιεύσει από τη γλώσσα το άρρητο της εμπειρίας του Άουσβιτς. Στο πεζό της ποίησης *Αυτοβιογραφία του κόκκινου* προσπαθεί να ερμηνεύσει τη ζωή και το έργο του λυρικού ποιητή Στησίχορου, μεταφέροντας το άσμα του «Γηρουονής» στο σύγχρονο Περού· ενώ στο δοκίμιο της για τον έρωτα στην αρχαιότητα διερωτάται πώς η μετάβαση από τον προφορικό στον γραπτό λόγο επηρέασε τον τρόπο που οι άνθρωποι βίωναν τον έρωτα.⁵

Η δουλειά της Κάρσον συνιστά μια δημιουργική υβριδοποίηση των λογοτεχνικών ειδών και μια επανοικειοποίηση του βιβλίου ως έργου τέχνης την εποχή της μαζικής ηλεκτρονικής παραγωγής του. Είναι δύσκολο να πούμε εάν το βιβλίο της με τίτλο *Νύχτα*⁶ είναι μια εξαντλητική μετάφραση της εκατοστής πρώτης ελεγείας του Κάτουλλου ή μια αυτοβιογραφική αποθησαύριση όλων των νοημάτων μιας λέξης, έτσι ώστε να μπορέσει να αποτυπωθεί το πένθος της συγγραφέως για τον πρόωρα χαμένο αδελφό της. Καθώς ανοίγει κάποιος αυτό το βιβλίο-ακορντεόν, ξεδιπλώνονται απέναντι από τα λήμματα κάθε λέξης, φωτογραφίες, γραμματόσημα, σκισμένα γράμματα και ζωγραφίες, σαν να χρειαζόταν ένα κολάζ του Ράουσενμπεργκ (Rauschenberg) για να βρει η ελεγεία του λατίνου ποιητή τον τέλειο υπομνηματισμό της.

Η μετάφραση της *Αντιγόνης* από την Κάρσον θα πρέπει να ιδωθεί ως μια ακόμα πειραματική μεταφορά, στο γλωσσικό και εικαστικό επίπεδο, ενός έργου της κλασικής γραμματείας στη σύγχρονη εποχή. Το ενδιαφέρον της συγγραφέως για την εικονοποιητική ιδιότητα της γλώσσας –«η λέξη είναι εικόνα της πραγματικότητας», μας υπενθυμίζει σε ένα βιβλίο της–, η πεποίθησή της ότι η διάταξη των λέξεων, η μορφολογία ενός κειμένου καθορίζει το νόημά του, αλλά και η σύντομη θητεία της στον χώρο της διαφήμισης εξηγούν τις επιλογές που έκανε η συνεργάτιδα της Κάρσον, η ποιήτρια και κομικογράφος Μπιάνκα Στόουν (Bianca Stone), στην εικονογράφηση του *Antigonick*: τα σχέδια της τελευταίας δια φωτίζουν το αρχαίο κείμενο, προσαρμόζοντάς το στις απαιτήσεις της τραγικωμικής πρόσληψής του· ταυτόχρονα εναρμονίζουν τον τραγικό λόγο με την ψυχική διάθεση του σύγχρονου ανθρώπου. Ανάλογη σύζευξη ετερόκλητων χρονικών στιγμών χαρακτηρίζει και το ύφος της Κάρσον: τα μεγάλα κεφαλαία γράμματα σε μαύρο και κόκκινο, συχνά, ανισομερώς κατανεμημένα στη λευκή σελίδα, άλλοτε επιβάλλουν έναν staccato ρυθμό και άλλοτε μian αργή συλλαβιστή ανάγνωση που θα προσιδιάζε στην ανάγνωση μιας αρχαίας επιγραφής· δεδομένου ότι